

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Виконала: студентка IV курсу,
групи 6.0530—1
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Бурсова Поліна Юріївна
Науковий керівник: Губа Н.О., канд-т
психол.наук, доцент кафедри психології
Рецензент: Санакоєва Н.Д., к.філол.н.,
кафедри соціальних комунікацій та
інформаційної діяльності

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма 053 Психологія
Спеціалізація 053 Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Губа Н.О.

« _____ » _____ 20 ____ року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Бурсовій Поліні Юріївні

1.Тема роботи «Формування національної ідентичності української молоді в умовах війни»

керівник роботи Губа Наталія Олександрівна к.психол.на., доцент кафедри психології

затвердженні наказом ЗНУ від «05» 02 2024 року №234-с

2.Строк подання студентом роботи

3.Вихідні данні до роботи – аналіз науково-психологічної літератури, дослідження матриці цінностей української молоді в період Революції Гідності та російсько-Української війни

4.Зміст рорахунково-пояснювальної записки: Проаналізувати дослідження цінностей української молоді у період Революції Гідності; провести анкетування осіб від 18 до 35 років задля перевірки тези про вплив російсько-Української війни на цінності української молоді; сформувати та представити матрицю цінностей сучасної молоді у період російсько-Української війни; порівняти отримані дані з результатами дослідження впливу цінностей Революції Гідності на українську молодь;

5.Перелік графічного матеріалу: 4 таблиці, 6 малюнків

6.Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Губа Н.О, доцент		
Розділ 1	Губа Н.О, доцент		
Розділ 2	Губа Н.О, доцент		
Розділ 3	Губа Н.О, доцент		
Висновки	Губа Н.О, доцент		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	листопад 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	грудень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	січень 2024 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	лютий 2024 р.	Виконано
6	Написання висновків	лютий 2024 р.	Виконано
7	Передзахист	травень 2024 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	червень 2024 р.	Виконано

Студент _____ П.Ю. Бурсова

Керівник роботи _____ Н.О. Губа

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 49 сторінок, 6 малюнків, 4 таблиці, 20 джерел, 1 додаток.

Об'єкт дослідження – матриця цінностей української молоді.

Предмет дослідження – вплив цінностей російсько-Української війни на матрицю цінностей української молоді; динаміка розвитку цінностей української молоді починаючи з Революції Гідності до російсько-Української війни.

Мета роботи – відслідкувати динаміку змін у матриці цінностей української молоді у період російсько-Української війни, у порівнянні з Революцією Гідності.

Гіпотеза дослідження: цінності російсько-Української війни здійснили вплив на формування цінностей української молоді; цінності Революції Гідності мають схожий, або однаково сильний вплив із впливом російсько-Української війни на матрицю цінностей української молоді.

Методи дослідження: теоретико-методологічний аналіз, класифікація та систематизація наукових джерел, порівняння та узагальнення даних дослідження; емпіричні; історико-порівняльний метод, анкетування та методика «матриця цінностей».

Наукова новизна дослідження полягає у лонгitudному дослідженні змін у матриці цінностей української молоді під час таких вагомих історичних подій як Революція Гідності та російсько-Українська війна.

Галузь використання: соціалогічні, психологічні, історичні дослідження.

ЦІННОСТІ; РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА; РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ; МАТРИЦЯ ЦІННОСТЕЙ; УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ.

SUMMARY

Bursova P. Y. The Formation of the National Identity of Ukrainian Youth in the Conditions of War.

Object of research: matrix of values of Ukrainian youth.

Subject of research: the influence of the values of the Russian-Ukrainian war on the matrix of values of Ukrainian youth; the dynamics of the development of the values of youth.

The purpose of the research: to monitor the dynamics of changes in the value matrix of Ukrainian youth during the Russian-Ukrainian war, in comparison with the Revolution of Dignity.

The hypothesis of the research: the values of the Russian-Ukrainian war influenced the formation of the values of Ukrainian youth; the values of the Revolution of Dignity have a similar or equally strong influence with the influence of the Russian-Ukrainian war on the matrix of values of Ukrainian youth.

Research methods. Theoretical: theoretical analysis, classification and systematization of scientific sources, comparison and generalization of research data; empirical; historical-comparative method, questionnaire and "value matrix" method.

The scientific novelty of the study consists in the longitudinal study of changes in the value matrix of Ukrainian youth during such important historical events as the Revolution of Dignity and the Russian-Ukrainian war.

Research results can be used in sociological, psychological and historical studies; also, our study can become one of the "slices" for further longitudinal research on the values of Ukrainian youth.

VALUES; RUSSIAN-UKRAINIAN WAR; REVOLUTION OF DIGNITY;
MATRIX OF VALUES; UKRAINIAN YOUTH

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	11
1.1 Аксіосфера держави: поняття, структура та функції.....	11
1.2 Національна аксіосфера України: еволюція та її чинники.....	13
1.3 Аналіз методик дослідження ціннісних систем.....	15
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ЗА МЕТОДИКОЮ «МАТРИЦЯ ЦІННОСТЕЙ».....	20
2.1 Організація і методи дослідження.....	20
2.2 Інтерпретація результатів дослідження.....	22
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	39
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	47
ДОДАТОКИ.....	50

ВСТУП

У сучасних умовах, коли війна на Українській землі продовжується вже майже 10 років, 2 з яких займає повномасштабне вторгнення, важливість поняття «цінності» важко переоцінити. Для наших громадян це поняття наразі має більш сакральне значення, починаючи з 1991 року, коли Україна отримала незалежність і почала свій довгоочікуваний самостійний шлях на міжнародній арені. Цінності, які українці захищають протягом усіх революцій та протистоянь, формують нашу націю. У 2014 році, під час Революції Гідності, українці стояли за свободу та рівність. Зараз наш народ відстоює значно більше ніж власна свобода, він відстоює існування країни та нації загалом. Проте, не дивлячись на схожість цінностей, які відстоюються у війні з окупантом та тих, за які боролися учасники Революції Гідності, важливим є не тільки їх визначення, а й відслідковування динаміки актуальності вже відомих цінностей, та формування нових.

Аналіз наукових праць з філософії підтверджує багатогранність поняття цінності. Як зазначає А.І. Янкіна [1] в свої роботах, поняття цінностей є одним із фундаментальних філософських понять, яке широко розповсюджено у суміжних с філософією науках, таких як політологія, соціологія, культурологія, історія, психологія та інші.

Психологічні дослідження цінностей мають не менш важливе значення, адже саме цінності грають ключову роль у формуванні світогляду людини, її ідеології, чим власне і формують подальший розвиток не тільки конкретної людини, а й соціуму загалом. Аналізуючи праці вчених, ми можемо спостерігати те, що у психологічній науці визначення поняття «цінності» набагато обширніше. Цінності розглядаються одразу у декількох векторах, в залежності від психологічного напрямку, в якому проводиться дослідження. Зокрема, гуманістичний напрям, представниками якого є всесвітньовідомий А. Маслоу та наша співвітчизниця Л. Жиліна, визначають цінності як

предмет, який має певну користь та здатен задовільнити ті чи інші потреби. Гуманісти, у особах Е. Фромма, Г. Лотце, висувають твердження, що цінності є певним ідеалом, до якого прагне людина. Українська психологиня Л. Орбан-Лембрик [2] зазначає, що цінності виступають у ролі певних норм, згідно яких живе людина.

Сучасні українські та зарубіжні психологи, зокрема О.Г. Виноградов [3], Н. Черниш [4], приділяють більшу увагу дослідженню цінностей молоді, адже від неї залежить подальший розвиток держави та суспільства.

Також, спираючись на дослідження Г.Л., Бійчук [5], О.В. Завгородньої[6] та інших психологів, можемо стверджувати, що формування цінностей людей це пролонгований процес, який може набувати змін протягом усього онтогенезу. Також, як вже відомо, вплив на цінності підростаючого покоління відбувається не тільки в мікро, а і в макросередовищі. Коли ми говоримо про макросередовище, як один із чинників впливу на формування цінностей молоді, ми відносимо сюди такі складові як: ідентичність, ідеологія, релігія та держава. При чому державу, на відміну від інших складових розглядаємо як нестабільну складову, адже у процесі розвитку держави відбуваються певні зміни в її устрої, які можуть мати вплив на формування цінностей людей.

У своїй роботі «Взаємозв'язок цінностей революції гідності і національної ідентичності українців в юнацькому віці» В.В. Чернова описувала результати дослідження, яке було проведено у 2021 році. Дане дослідження продемонструвало вплив подій Революції Гідності на цінності української молоді. Ми ж, у свою чергу, поставили на меті визначити вплив повномасштабного вторгнення росії в Україну на молодь нашої держави та порівняти, які цінності стали актуальнішими, а які втратили актуальність у порівнянні з 2021 роком.

Об'єкт дослідження – матриця цінностей української молоді.

Предмет дослідження – вплив цінностей російсько-Української війни на матрицю цінностей української молоді; динаміка розвитку цінностей української молоді починаючи з Революції Гідності до російсько-Української війни.

Мета роботи: відслідкувати динаміку змін у матриці цінностей української молоді у період російсько-Української війни, у порівнянні з Революцією Гідності.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань:

1. Проаналізувати дослідження цінностей української молоді у період Революції Гідності;
2. Провести анкетування осіб від 18 до 35 років на основі методик М. Рокіча та Ш. Шварца за для перевірки тези про вплив російсько-Української війни на цінності української молоді;
3. Сформулювати відповідно до теоретичної бази та проведеного анкетування та представити матрицю цінностей сучасної молоді у період російсько-Української війни;
4. Порівняти отримання дані з результатами дослідження впливу цінностей Революції Гідності на українську молодь;

Гіпотеза дослідження: цінності російсько-Української війни здійснили вплив на формування цінностей української молоді; цінності Революції Гідності мають схожий, або однаково сильний вплив із впливом російсько-Української війни на матрицю цінностей української молоді.

Методи дослідження: теоретико-методологічний аналіз, класифікація та систематизація наукових джерел, порівняння та узагальнення даних дослідження; емпіричні; історико-порівняльний метод, анкетування та методика «матриця цінностей».

Наукова новизна дослідження полягає у лонгітюдному дослідженні змін у матриці цінностей української молоді під час таких вагомих історичних подій як Революція Гідності та російсько-Українська війна.

Практична значущість полягає у тому, що дана робота може слугувати важливим джерелом матеріалу для соціологічних, психологічних та історичних досліджень; також наше дослідження може стати одним із «зрізів» для подальшого лонгitudного дослідження цінностей української молоді.

Структура роботи : робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальна кількість зображень – 6; загальна кількість таблиць – 4.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1 Аксіосфера держави: поняття, структура та функції

Філософія розглядає буття у кількох аспектах: «буття природи (рукотворної та недоторканої); буття людини (специфічне та її буття у світі речей); буття духовне (об'єктивне та індивідуалізоване), а також буття соціальне (суспільне та буття окремої людини в суспільстві)». Продовжуючи розподіляти життя за категоріями, підемо ще далі, зауваживши, що дослідники розмежовують такі форми організації живого на планеті, як біосфера, антропосфера, соціосфера, техносфера, ноосфера та інші. За аналогією з цими формами дослідники відокремлюють ще одну, порівняно нову у науці форму – аксіосферу. Остання є складовою соціосфери, та пов'язана із цінностями, які існують у суспільстві або у конкретної людини, та є невід'ємною частиною функціонування та історичного розвитку держави.

Цінності формують серцевину розвитку та існування цивілізації, навколо них консолідувалися та інтегрувалися суспільства і громади, що відбувалося впродовж історії людства. Згідно до дослідження «Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах», вони ж є «детермінантами суспільних трансформацій». Не виникає жодного сумніву у тому, що ціннісна складова активно використовувалася та використовується донині у політичній, освітній, культурній і суспільних комунікаціях. Як слушно зауважують С. Матяж і Березянська А. «Цінності, їхній характер, особливості, як і система цінностей у суспільстві в цілому, є своєрідними орієнтирами у формуванні світогляду, духовного світу людини, а прагнення до володіння ними – важлива умова придбання людиною необхідного

життєвого досвіду і його соціалізації» [7]. З огляду на це, цінності здобуваються людьми у процесі соціальної взаємодії, вони є фактором, що свідчить про приналежність до тієї або іншої общини.

Для кращого розуміння специфіки теми дослідження пропонуємо ознайомитися з її ключовими поняттями – зокрема, з вищезгаданими дефініціями «аксіосфера» та «цінності».

Поняття аксіосфери, на думку дослідниці А. І. Янкіної [1], означає « <...> усю область ціннісного ставлення людини до світу і змістовно включає у себе: у першу чергу- світ цінностей; по-друге - суб'єктивну реальність ціннісного усвідомлення світу цінностей у вигляді ціннісних уявлень, оцінок, ідеалів, канонів, образів». Звертаємо увагу на те, що авторка звертається до інтерпретації аксіосфери, як суб'єктивної реальності. На нашу думку, це слушна оцінка аксіосфери, оскільки у зв'язку з людським фактором, вона містить широке поле для інтерпретацій та априорі не може бути об'єктивною.

Інші дослідники, Ю. Оборотов та К. Горобець, пропонують власне тлумачення поняття «аксіосфера держави», обґрунтовуючи її як « <...> система ціннісних характеристик держави, що виражають її соціальне призначення і виступають нормативними вимогами до здійснення державою влади і функціонування механізму держави» [8]. У цьому визначенні більша увага присвячена саме державотворчому та політичному аспекту застосування цінностей. На нашу думку, у зв'язку з тематичною особливістю нашого дослідження та беззаперечною важливістю й впливом цінностей як націоформуючого елемента, доречно й обґрунтовано використовувати у цій роботі поняття «національна аксіосфера» як ціннісна система всієї нації; ідеї й уявлення, навколо яких консолідується народ і будується держава.

Основною ж категоріальною одиницею аксіосфери є цінність. Проаналізувавши кілька джерел, з'ясували, що у сучасній науці ще досі немає уніфікованого визначення поняття цінностей. Оскільки цінності знаходяться на перетині фундаментальних і прикладних дисциплін, характер кожної окремої інтерпретації залежить від дисципліни, школи та напряму,

який представлений у дефініції. Так, у тлумачному словникові подається таке визначення: «1. Виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна. 2. перев. мн. Те, що має певну матеріальну або духовну вартість».

Психологія інтерпретує цю одиницю в інакший спосіб, акцентуючи увагу на ідейній складовій. Так, у психологічному словнику зазначається, що це: «...поняття, яке використовується у філософії і соціології для позначення об'єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому як еталон належного».

1.2 Національна аксіосфера України: еволюція та її чинники

Національна аксіосфера України упродовж свого існування зазнала численних трансформацій. Відповідно, вони мали вплив як на менталітет, так і на особливості психології українців, їхню взаємодію у плані міжособистісних стосунків і суспільно-політичні, культурні процеси та зв'язок із навколишнім світом. Саме тому цей підрозділ має важливе значення для цього дослідження у контексті кращого розуміння теми та можливості тлумачити цінності сучасної молоді у зв'язку з історичною тяглістю та традиційністю.

Зауважимо, що ця еволюція цінностей пов'язана із багатьма чинниками: історичними подіями, зміною поколінь, зовнішньо-політичних зв'язків, у які вступала Україна, інформатизацією суспільства, розвитком технологій, переходом від авторитарного до демократичного суспільства тощо. Еволюцію ціннісної системи нашої держави доцільно розглядати у зв'язці з відповідними історичними періодами.

Першим етапом є «Додержавний етап». В цей період переважали матеріальні цінності. Історичні дослідження свідчать про те, що на той час найважливішими цінностями були безпека, захист власного життя, приватна власність, родина, релігія, суворе збереження традицій і звичаїв (оскільки їх

була можливість передавати тільки усно), рівність усіх членів суспільства тощо.

Другим є «Період існування Київської Русі». За деякими даними, саме тоді почали формуватися основи українського менталітету, культури та духовності, а їй відповідно закладатися фундамент аксіосфери. Можна стверджувати, що цінності цього часу є більш духовними. Саме за часів Київської Русі окреслюється ідейне наповнення звичаєвого права, яке включає у себе такі основні цінності: гуманізм, повагу до життя, усвідомлення цінності кожної людини, заперечення авторитаризму, патріотизм і любов до всього живого.

Традиції, права та ціннісних орієнтирів Київської Русі продовжуються у третьому етапі - періоді існування Галицько-Волинського князівства. Але, як ми вже згадували раніше, жодні ціннісні орієнтири не можуть бути розглянуті у відриві від історичного контексту та соціально-культурних умов, в яких вони формувалися.

Четвертою є Доба литовського панування. Продовжуються традиції попереднього періоду, оскільки нова влада керувалася гаслом «Ми старини не рушимо й новини не вводимо» . Історикиня І. Ворончук[9] зазначає, що родинні цінності, зокрема, братня підтримка і солідарність у цей період дещо занепадають у зв'язку із тим, що «...діти доволі рано виходили з родини, то між старшими і молодшими не встигали визріти близькі емоційні стосунки», а інколи навіть між батьками і дітьми виникали конфлікти за спадщину» .

Одним із найбільш значущих етапів в еволюції аксіосфери України є доба Козаччини. Центральне місце у цей період посідали такі цінності як: глибоко демократичні засади, принципи братерства та порядності, цінності та ідеали лицарської гідності, військового побратимства, рівності, свободи Громадянського голосу.

Шостий етап - Україна у складі Австрійської та Російської імперій. В цей час у культурі простежуються домінування цінностей романтизму – культу почуттів, любові до оточуючого світу та природи; інтерес до

минулого та фольклору; не менш важливими були цінності саморозвитку, самовираження та висловлювання власної думки, рідної мови.

Сьомим вважають «Період боротьби за возз'єднання (1917 — 1920 рр.)». Він лише закріпив у системі цінностей національну свідомість, консолідованість суспільства та патріотизм. Більше того, «Ідеологія революції сформувалася на базі загальних європейських демократичних цінностей та визнання права нації на самовизначення. Носієм цієї ідеології була українська інтелігенція».

Наступний етап еволюційного розвитку української системи цінностей мав кардинальний вплив на її подальше функціонування. Національна аксіосфера у радянську добу зазнала значних трансформацій, декі з яких ще досі не подолані. Чужі нашій історії та державі ціннісні орієнтири насаджалися більшовицькою агітацією й пропагандою. У першу чергу, у цей період занепадають індивідуальні людські цінності, поступившись цінностям колективним. Так само на задній план відходять цінності національної ідентичності, які підмінюють міфом про «одну державу, один народ».

Зі здобуттям незалежності українське суспільство залишилось у певному стані невизначеності у плані цінностей. Вважаємо, що такий стан, у якому опинилась нація, можна порівняти із психологічним явищем когнітивного дисонансу через зіткнення суперечливих поглядів, установок і, відповідно, цінностей. Дві останні революції в Україні (Помаранчева та Революція Гідності) довели, що конфлікт цінностей у національній свідомості все ж існує: старе сприйняття світу бореться з новим; демократичні прагнення – з авторитарними прагненнями влади; європейські цінності – з радянськими.

1.3 Аналіз методик дослідження ціннісних систем

Наше дослідження базується на роботі В.В. Чернової «взаємозв'язок цінностей Революції Гідності і національної ідентичності українців в

юнацькому віці». В свою чергу вищезгадана авторка під час створення Матриці цінностей використовувала дослідження Мілтона Рокіча. Завдяки його праці «Природа людських цінностей», що була створена у 1973 році, з'явилася змога емпірично досліджувати цінності. Саме його погляди на класифікацію дозволили стандартизувати емпіричні дослідження, та стали основою для майбутніх інструментаріїв. У літературних працях його сучасників вченого називали натхненником багатьох відкриттів. Також М. Рокічем було проведено декілька дослідів, що демонстрували переваги його теорії цінностей, можливості впливу системи цінностей на переконання і установки людини та процеси змін цінностей.

М. Рокіч у своїй роботі одним з перших чітко розділив поняття «переконання» та «цінності». Останнім він давав наступне визначення: «...стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцева мета існування кращі з особистої чи соціальної точки зору, ніж протилежний чи зворотній їм спосіб поведінки, або ж кінцева мета існування». Якщо розшифрувати дане визначення, то ми розуміємо цінності як деякі критерії, які регулюють усі аспекти людського життя – поведінку, дії, установки. Тобто цінності виступають певними стандартами, які дають змогу визначати кращі мету та способи людського існування, для кожної окремої персони.

Цінності, згідно з теорією Рокіча, мають певну характерну природу. Перш за все перелік цінностей у всіх людей однаковий, проте всі вони виражені у різних ступенях у кожного окремого індивіда. Кількість цінностей, які є безпосередньо надбанням людини досить невелика. Усі вони взаємопов'язані з абсолютно усіма людськими феноменами – історичними та культурними явищами, подіями, соціальними феноменами. Тому вплив цінностей на будь-яку подію можна простежити та вивчити, також ціннісні пріоритети підлягають змінам під впливом оточуючих факторів. Усі людські цінності організовано у системи, які також були чітко описані автором.

М. Рокіч за допомогою індуктивного методу відокремив два загальних класи цінностей: інструментальні (лат. *instrumentalis* – приладний) та термінальні (лат. *terminalis* – кінцевий). Загалом у кожній з двох груп представлено по вісімнадцять цінностей.

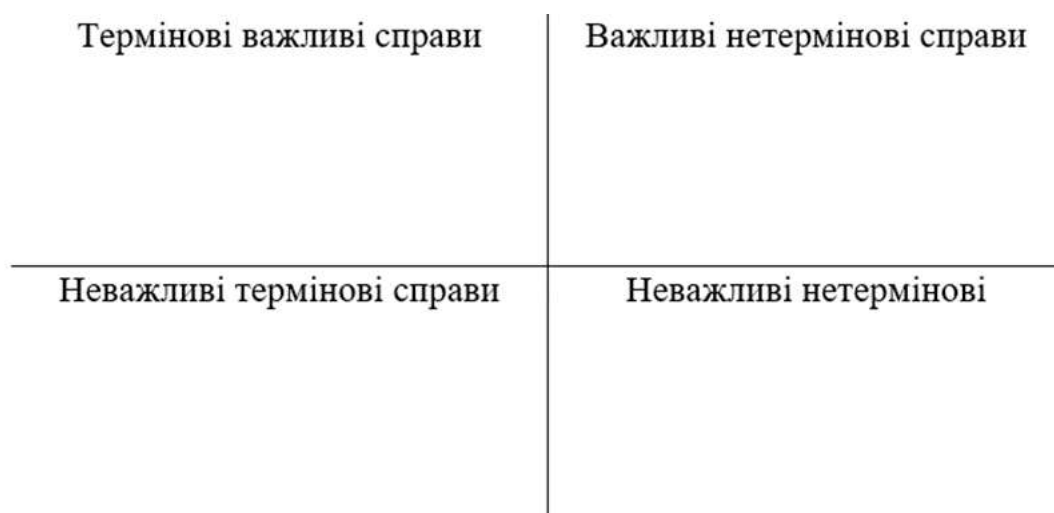
Інструментальні цінності (або цінності-засоби) за визначенням Рокіча, це переконання людини в тому, що деякі засоби досягання цілі є більш пріоритетними та бажаними (на думку особистості або з точки зору суспільства), ніж інші. Так, наприклад, до інструментальних цінностей відносяться освіченість (широта знань), тверда воля (вміння досягати свого, не відступаючи перед складнощами), ефективність (продуктивність в роботі) та інші. Тобто це ті пріоритетні людські якості, завдяки яким вона зможе досягти мети, яка стоїть перед нею.

Термінальні цінності (або цінності-цілі) – впевненість у конкретній меті, як у важливій, з позиції індивіда або суспільства, цілі (короткостроковій чи довгостроковій), якої варто прагнути. Так, наприклад, згідно з методикою М. Рокіча, такими цінностями є щасливе сімейне життя, впевненість у собі (гармонія внутрішнього світу людини, свобода від сумнівів та внутрішніх протиріч), любов (фізична та духовна близькість з коханою людиною), та інші. Тобто це така ієрархія цілей людини, яка є пріоритетною для неї на даному етапі життя.

Також під час формування власного опитувальника ми спиралися на методику з визначення ціннісних орієнтацій Шалом Шварца [10] (створена у 1992 році). Його тест використовується для дослідження особистісних змін цінностей у контексті життєвих змін або для вивчення динамічних змін у культурних групах, які відбуваються під впливом змін та значимих подій у суспільстві. Шварц давав своє визначення цінностям, та вважав що вони – це «пізнані потреби, безпосередньо залежні від культури, середовища, менталітету конкретного суспільства».

Методика Шварца є досить популярною навіть у сучасних наукових колах, тому що вона характеризується високим ступенем валідності (велика кількість перевірок, в тому числі порівняльних) особливо серед українських вчених, адже саме цей опитувальник виміру цінностей українців є найбільш часто вживаним. А також цей метод включений в опитувальник Європейського соціального дослідження, в якому бере участь Україна.

За візуальну та змістову основу «Матриці цінностей» ми взяли матрицю Ейзенхауера. Автор матриці – Дуайт Ейзенхауер, тридцять четвертий президент Америки, військовий та державний діяч. Через специфіку його зайнятості йому часто доводилося приймати велику кількість важливих та жорстких рішень та фокусуватись на плануванні. Він використовував цю матрицю для короточасного планування. Завдяки цьому він став відомий своїми добрими організаторськими вміннями. Відома цитата Ейзенхауера, яку пов'язують з матрицею, та вважають її «візитівкою»: «У мене є дві проблеми: термінова та важлива. Термінова не є важливою, а важлива — терміновою» Завдяки цій методиці є можливість розподілити справи за ступенем терміновості та важливості їх виконання. Ознайомитися з принципом матриці Ейзенхауера можна на рис. 1.1

Рис. 1.1 Матриця Ейзенхауера

Отже, виходячи з аналізу теоретичних даних, ми можемо сказати проте, що протягом усього існування Української саме державності цінності були в пріоритеті у нашого народу. Саме цінності грали ключову роль у державотворчих процесах як на початку нашої історії, так і у наші дні.

Також, базуючись на аналізі методики матриці Ейзенхаузера вважаємо її адаптацію для дослідження цінностей найбільш доцільною та універсальною, адже, не дивлячись на досить довгий термін існування, вона продовжує демонструвати свою актуальність, функціональність та зручність у використанні.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ ЗА МЕТОДИКОЮ «МАТРИЦЯ ЦІННОСТЕЙ»

2.1 Організація та методи дослідження

З метою відслідковування динаміки у сфері цінностних орієнтацій молоді, було організоване лонгітюдне дослідження цього феномену, яке складається з таких етапів: 1) дослідження цінностей української молоді у період Революції Гідності, проведене у 2021 році психологинєю В.В. Черновою; 2) організація та проведення емпіричного дослідження цінностей української молоді у період російсько-Української війни; 3) аналіз результатів досліджень для формування висновків щодо динаміки, яка відбувається у сфері цінностей української молоді.

Залежна змінна: відповіді респондентів, які сформували групи цінностей.

Незалежна змінна: запитання анкети та умови участі в опитуванні.

Етапи плану:

1. Формулювання теми, мети та гіпотези дослідження; формування вибірки.
2. Створення опитування в Google-формі, написання інструкції.
3. Розповсюдження опитування.
4. Збір результатів.
5. Обробка та аналіз отриманих результатів.
6. Порівняння отриманих результатів із результатами, отриманими під час аналізу дослідження «матриці цінностей» у молоді у період революції гідності.
7. Написання звіту та висновків, оформлення їх у вигляді «матриці цінностей».

Короткий зміст: Було проведено інтернет-опитування на базі Google - форми для визначення цінностей сучасної молоді для порівняння їх із раніше отриманими даними у період Революції Гідності. Також ці данні були використані для перевірки гіпотези про те, що російсько-Українська війна мала суттєвий вплив на матрицю цінностей молоді.

Цільова аудиторія: особи віком від 18 до 35 років.

Вибірка: 80 осіб від 18 до 35 років.

Матеріал: інтернет опитування на базі Google-форми;

Обладнання: телефони або комп'ютери з доступом в інтернет.

Хід дослідження: Під час дослідження респондентам було запропоновано пройти адаптивну Google-форму. У першому розділі опитувальник містив обов'язкову частину з запитаннями про стать та вік респондентів. Після першого розділу була представлена ємна, але зрозуміла інструкція, що стосується формату відповідей. У другому розділі опитувальника містилися запитання про загальне уявлення респондента про поняття «цінності». У даному розділі респондентам було запропоновано дати власне визначення слову «цінності», а також вказати що особисто для респондента є найважливішими матеріальними та нематеріальними цінностями. Також даний розділ містив запитання, чи впливають на їх цінності людей та особисті цінності респондента події, що відбуваються всередині країни. Після цього респондентам було запропоновано перелічити цінності які, на їх думку, захищає народ України у російсько-Українській війні та визначити чи впливають ці цінності на систему цінностей респондента. В залежності від відповіді на останнє питання форма адаптувалася та перенаправляла респондента або до 4-го, або ж до 5-го розділу. У випадку, якщо респондент зазначав, що війна має вплив на його систему цінностей, його було перенаправлено на розділ 4, який був спрямований на визначення впливу цінностей російсько-Української війни на формування матриці цінностей респондента. Цей розділ включав у себе питання стосовно сили впливу війни на цінності респондента, чи розділяє

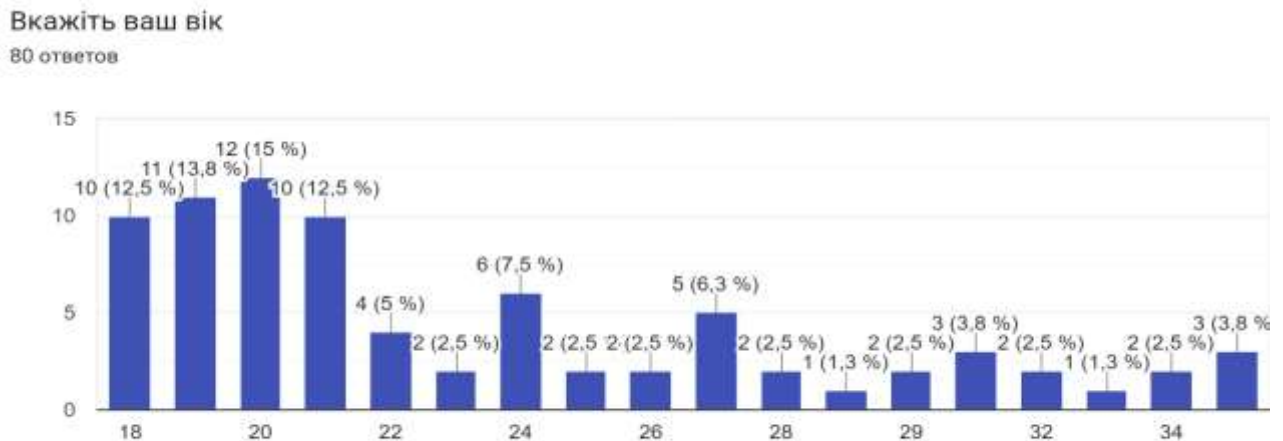
респондент цінності які захищає Україна у цій війні, а також які цінності загальнодержавного рівня були для респондента у пріоритеті до війни та під час війни. П'ятий розділ мав на меті визначити, які чинники наразі формують цінності української молоді загалом.

Інструкція для респондентів, а також запитання Google-форми прикріплені в додатку А.

Відповідно до мети дослідження результати були сформовані у такі групи: матеріальні/нематеріальні, першочергові/другорядні цінності.

У дослідженні прийняли участь 80 осіб. Серед них 53.8% жінок і 46.3% чоловіків.

Дослідження було орієнтовано на вікову групу молоді, від 18 до 35 років. Загалом опитування пройшли такий відсоток людей:

Рис. 2.2 Вікові категорії респондентів

Виходячи з даної діаграми – найбільша вікова група респондентів 20 (15 %) та 19 (13.8%) років.

2.2 Інтерпретація результатів дослідження

Більшість респондентів, а саме 40%, вважають що поняття «цінності» відображає ті речі, що є важливими та пріоритетними для людини протягом її життя. Друга частина опитаних (15%) визначають цінності як «те, для чого

людина живе, тобто сенс її життя. Також деякі відповіді зазначали, що цінності - це певні установки людини, чи парадигма мислення, якої притримується особистість. Таку відповідь дало 12.5% респондентів. Окрім того, поняття «цінності» трактувалося як «моральні устої людей» (8.75%), «чинники формування особистості» (6.25%) та «норма поведінки» (5%)

Двоє респондентів визначили для себе поняття «цінності» досить стисло, просто написавши «сім'я». Ще декілька обмежилися відповідями «комфорт», «ціль», «чесність». Також досить неоднозначним, але цікавим було визначення респондентів - «це те, що є у кожного, але не всі до нього прислухаються», а також «це те, що змушує діяти».

Метою наступного питання було дати людям самостійно розписати, які цінності для них є найважливішими, як серед матеріальних, так і серед нематеріальних понять. Враховуючи частоту згадувань, нам вдалося відокремити найбільш та найменш розповсюджені та важливі цінності у молоді. Загалом було виокремлено 183 нематеріальних та 92 матеріальну цінності. Нематеріальні ми розділили на 15 категорій, базуючись на результатах нашого дослідження:

1. Сім'я;
2. Саморозвиток;
3. Самореалізація;
4. Любов;
5. Оточуючі (в розумінні соціум загалом);
6. Толерантність;
7. Повага;
8. Друзі;
9. Життя;
10. Особистісні якості;
11. Справедливість;
12. Здоров'я;
13. Віра у Бога;

14. Власне «я» респондента;

15. взаєморозуміння;

Найбільш поширеними серед нематеріальних цінностей були сім'я та саморозвиток – 65% та 31.25% відповідно. Деякі ототожені поняття були об'єднанні (наприклад родина та сім'я; кохання, кохана людина, любов; розвиток та саморозвиток). У 75% згадувань поняття сім'я стояло саме не першому місці. 6.25% респондентів зазначили сім'ю, як єдину цінність. У 24% згадувань саморозвиток займав першу позицію. «Друзі» згадувалися у 13.75% відповідей, проте ніколи не було першим із згаданих. Кохання було згадано також у 13.75% відповідей, 27.2% з них було першим. Здоров'я також згадувалося 13.75% респондентами. Особистісні якості були згадані у контексті поодиноких висловів, які характеризують те, що респонденти цінують у собі та інших. Серед них були такі якості як: гордість, чесність, чемність, впевненість, підтримка, принциповість, сміливість, критичне мислення, власна думка. Найменш популярними були такі цінності, як: повага (8.75%), справедливість (6.25% відповідей), толерантність (5%), оточуючі(5%), життя (3.75% респондентів), самореалізація (3.75%), власне «я» (3.75%), віра у Бога (2.5%) та взаєморозуміння (2.5%). Такі цінності, як: національна свідомість, патріотизм, правда, насолода життям, доброта згадувалися одноразово.

Матеріальних цінностей респонденти зазначили у 2 рази менше – усього 92. У більшості респондентів вони займали другорядні або останні позиції у списку цінностей. Їх ми також розділили на групи:

1. Кар'єра;
2. Матеріальні речі;
3. Мир;
4. Свобода;
5. Комфорт;
6. Безпека;
7. Рівність;

8. Навчання;
9. Традиційність;
10. Самостійність;

Частіше за все згадувалася свобода (згадало 23.75% респондентів). Свобода згадувалася у декількох векторах, а саме: фінансова, свобода слова, вибору, свобода від агресора. Рівність була згадана 21.25% опитаних. Респонденти розглядають поняття рівності у контексті однакових прав для усіх соціальних каст. Безпека була згадана у 8.75% разів. Кар'єра – 7.5%. Найменше згадувань мали такі цінності, як комфорт (6.25%), навчання та освіта (5%), мир (5%) матеріальні речі (2.5%), самостійність (2.5%), традиційність (2.5%). Одноразово були згадані такі цінності, як: рибалка, українізація, культура, достаток, фінанси, хобі, прогрес, права жінок, розбудова держави, допомога іншим.

На основі відповідей була сформована Матриця особистісних цінностей молоді, яка представлена на рисунку:

<p>Моральні першочергові</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сім'я • Саморозвиток • Друзі • Кохання • Здоров'я 	<p>Матеріальні Першочергові</p> <ul style="list-style-type: none"> • Свобода • Рівність
<p>Моральні другорядні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Особистісні якості • Повага • Справедливість • Толерантність • Оточуючі • Життя • Самореалізація • Власне «Я» • Віра у Бога • Взаєморозуміння 	<p>Матеріальні другорядні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Безпека • Кар'єра • Комфорт • Навчання та освіта • Мир • Матеріальні речі • Самостійність • Традиційність

Рис. 2.3 Матриця цінностей молоді

98.8% опитаних погоджуються, що на формування цінностей людини впливають внутрішньодержавні процеси (такі, як війни, революції, карантин, тощо). Також, 87.6% (з них 53.8 абсолютно впевнені, а 33.8% скоріше погоджуються), що внутрішньодержавні процеси впливають на їх особисту систему цінностей. 2.5% важко визначитися з відповіддю і 10% (з них 8.8% - «скоріше ні» та 1.2% - «абсолютно ні») не погоджуються з вищезазначеним твердженням.

Під час наступного етапу нашого опитування ми попросили респондентів визначити цінності російсько-Української війни, аби надалі порівняти ці данні з отриманими під час дослідження цінностей молоді у період Революції Гідності. Загалом було 22 згадування матеріальних цінностей, які ми розділили на такі групи:

1. Свобода
2. Права людини
3. Території та існування країни загалом
4. Культура, традиції та мова
5. Незалежність та суверенітет
6. Рівність
7. Демократія
8. Безпека
9. Воля

Найчастіше була згадана така цінність, як Свобода – її виділили 50% опитаних. 45% поставили свободу на перше місце. Свободу респонденти найчастіше визначали, як свободу життя, висловлювань та думки у власній країні, а також свободу, як поняття незалежності країни від інших (у даному контексті росії) на культурному та на міжнародному рівні. 36.25% людей визначили, як одну із цінностей незалежність та суверенітет країни. Дане поняття було на першому місці у 48% згадувань. Культуру, мову та традиції як цінність виділили 18.75% респондентів, з них 20% на першому місці. 13.75% вважають, що Україна захищає власну територію та існування

країни, 18.1% поставили територію на перше місце. 12.5% присвятили свої відповіді правам людини. Демократичні цінності виділило 7.5% людей. Рівність згадало 6.25% людей. Воля та Безпека згадувалися 5% респондентів. Допомогу армії, єдність, розвиток країни, віросповідання, майбутнє та мирне життя зазначали по 2.5% людей. Також були поодинокі згадування таких цінностей, як: донати, лібералізм, майно, самоустрій.

З нематеріальних цінностей було названо більше – усього 25. Їх було поділено на такі категорії:

1. Гідність
2. Національна ідентичність
3. Життя
4. Сім'я
5. Патріотизм
6. Історична справедливість
7. Справедливість (у загальному сенсі)

Гідність та національна ідентичність виявилися однаково популярними цінностями, кожна з них згадали по 11.25% респондентів. Також варто відмітити, що обидві ці цінності стояли на першому місці у 11% згадувань. «життя» як цінність виділили 7.5% респондентів. 6.25% людей вважають що головною цінністю, яку захищають українці, є сім'я. Найменш популярними були такі відповіді, як: патріотизм (3.75%), історична справедливість (3.75%) та справедливість загалом (2.5%).

Також слід зазначити, що двоє з опитаних не змогли визначитися із цінностями, які захищають українці. Ще двоє респондентів зазначило, що Україна захищає всі можливі людські цінності. А один респондент зазначив, що на його думку, кожен воює за своє.

Підводячи підсумок даного етапу опитування, ми бачимо, що на думку опитаних в російсько-Українській війні переважають матеріальні цінності, зокрема ті, що акцентуються на відокремленості України від держави

агресора. На основі отриманих відповідей також була сформована матриця цінностей російсько-Української війни, яка наведена на рис. 2.4.

<p>Моральні перипетерні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Гідність • Національна ідентичність 	<p>Матеріальні перипетерні</p> <ul style="list-style-type: none"> • Свобода • Суверенітет та незалежність • Культура, традиції та мова • Територія • Права людини
<p>Моральні друкторані</p> <ul style="list-style-type: none"> • Життя • Сми'я • Патріотизм • Історична справедливість • Справедливість (у загальному сенсі) 	<p>Матеріальні друкторані</p> <ul style="list-style-type: none"> • Демократія • Рівність • Влада • Безпека • Майбутнє • Мирне життя • Договора Армії

Рис. 2.4 Матриця цінностей російсько-Української війни за результатами опитування молоді

На питання, чи мають вплив цінності які захищають українці в російсько-Українській війні на особисті цінності респондента 81.6% опитаних дали позитивну відповідь (серед них 56.3% «абсолютно так» та 31.3% «скоріше так»). 7.5% обрали «важко відповісти». Негативну відповідь дали 4.9% респондентів (3.7% «скоріше ні» та 1.2% «абсолютно ні»). Алгоритм опитування був запрограмований таким чином, щоб після даного питання респондента автоматично перенаправляло до 4-го розділу (якщо відповідь скоріше так чи абсолютно так) та 5-го розділу (усі інші відповіді).

Після даної фільтрації опитування продовжило 70 респондентів із 80. Решта 10 перейшли до заключного 4-го розділу. Виходячи з цього, надалі 100% ми ототожнюємо із 70 осіб.

80% опитаних слідкують за подіями російсько-Української війни у медіапросторі. Ще 17.1% особисто беруть (брали) участь в ній. Лише 2.9% респондентів відповіли, що не слідкують за розвитком подій на війні.

Далі респондентам було запропоновано оцінити наскільки вони розділяють цінності, які захищає Україна у війні. 85.7% опитаних повністю або по більшій мірі розділяють данні цінності. 14.3% частково розділяють. Відповідей «взагалі не розділяю» та « по меншій мірі розділяю» респонденти не давали.

Наступне питання було спрямовано вже на визначення суб'єктивно головної цінності, яка фігурує у російсько-Українській війні. Загалом було виділено 27 цінностей, серед яких також переважали матеріальні. Зокрема останні ми розділили на такі категорії:

1. Свобода
2. Воля
3. Суверенітет та незалежність
4. Перемога
5. Існування України
6. Територія

Свобода стала найпопулярнішою за кількістю згадувань – її виокремили 28.5% опитаних. На другому місці визначалися суверенітет та незалежність, їх зазначили 20% опитаних. 11.4% респондентів вважають головною цінністю Волю. Варто зазначити, що найчастіше поняття Воля використовувалося у контексті «вільне життя». 4% опитаних зазначили, що головною цінністю є перемога, існування України та територія було згадані у 2.8% респондентів. Також зустрічалися поодинокі згадування таких цінностей, як: розвиток країни, захист населення, майбутнє, цілісність держави, євроатлантичний розвиток, культура. Мир, безпека та справедливість.

Серед нематеріальних цінностей були такі, як:

1. Життя
2. Єдність народу
3. Ідентичність

4. Історичні

5. Гідність

Така цінність, як «життя» стала найбільш розповсюдженою серед нематеріальних – 12.8%. 4.2% опитуваних вважають національну ідентичність однією з головних цінностей. Ще 2.8% вважають що цінності російсько-Української війни мають історичний характер і також 2.8% віддали перевагу Гідності. Поодинокі згадувалися такі цінності як: сім'я, спокійне існування, непокірність, турбота про себе та інших.

Три з сімдесяти респондентів не змогли дати відповідь на дане запитання. Даний факт, на нашу думку, можна пов'язати із невідповідністю кількості того, що Україна втрачає у цій війні та невизначеності масштабів здобутого. Дане твердження висунуто на підставі раніше отриманих відповідей респондентів, де зазначалося що у війни взагалі нема цінностей.

Під час наступного етапу опитування нашою метою було визначити, який вплив має російсько-Українська війна на цінності української молоді. Тому у наступному питанні нашої анкети ми попросили респондентів згадати та описати ті цінності загальнодержавного рівня, які були в пріоритеті у опитуваних до початку повномасштабного вторгнення. Загалом респондентами було названо 28 видів матеріальних та 16 видів нематеріальних цінностей.

Ми виокремили такі нематеріальні цінності:

1. Саморозвиток - 5.7%
2. Сім'я - 4.2%
3. Добробут громадян - 2.8%
4. Українізація - 2.8%

Цікавим є той факт, що не дивлячись на постановку питання «цінності загальнодержавного рівня», більшість опитаних у категорії нематеріальні цінності дали відповіді, які скоріше можна віднести до особистісного благополуччя індивіда. Найбільш вірогідно, що складнощі із визначенням саме загальнодержавних цінностей склалися через те, що раніше громадяни

мали меншу залученість до державних процесів, через що їх локус уваги був сфокусований виключно на собі та своїх близьких. Також слід зазначити, що респонденти, які давали відповіді, які включали в себе нематеріальні цінності, частіше за все або не вказували жодну з матеріальних цінностей, або обмежувалися типами, що радше відносяться до їх особистісного добробуту.

Серед матеріальних цінностей ми виділили такі категорії:

1. Свобода - 24.2%
2. Боротьба із корупцією - 8.5%
3. Права людини - 7.1%
4. Рівність - 7.1%
5. Євроінтеграція - 5.7%
6. Культура та мова - 5.7%
7. Мир - 5.7%
8. Незалежність - 4.2%
9. Демократія - 4.2%
10. Територія - 2.8%
11. Воля - 2.8%

10% респондентів не змогли дати відповідь на це питання, вказуючи такі причини: не замислювався(-лась), важко визначити, було байдуже на політику.

Як ми можемо помітити, більшість матеріальних цінностей, що були пріоритетними до початку повномасштабного вторгнення, збігаються із тими, які респонденти зазначали раніше під час визначення цінностей російсько – української війни. Проте, такі поняття як гідність, незалежність та демократія у довоєнний час були менш актуальними для респондентів ніж під час війни. Також варто зазначити, що у довоєнний період достатньо велика кількість людей звертало увагу на проблеми корупції, які до цього не фігурували в результатах опитування. І також у довоєнний час люди більше приділяли уваги євроінтеграції України.

На основі цих даних також була сформована матриця цінностей (рис 2.4), яку надалі ми порівнюємо із тією, що отримуємо під час наступного етапу опитування, а саме дослідження цінностей загальнодержавного рівня після початку повномасштабного вторгнення.

Рис. 2.5 Матриця цінностей загальнодержавного рівня до початку повномасштабного вторгнення

Для відслідковування зміни системи цінностей українців після початку повномасштабного вторгнення ми попросили респондентів назвати, які цінності загальнодержавного рівня стали для них в пріоритеті після 24 лютого 2022 року. Загалом було названо 19 видів матеріальних та 17 видів нематеріальних цінностей. Матеріальні поділяються на такі групи:

1. Свобода - 27.1%
2. Незалежність та суверенітет - 12.8%
3. Мирне життя - 12.8%
4. Культура та мова - 8.5%
5. Виживання та життя - 8.5%

6. Безпека - 7.1%
7. Територія -5.7%
8. Допомога іншим - 5.7%
9. Воля - 5.7%
10. Боротьба із корупцією - 4.2%
11. Допомога ЗСУ - 4.2%
12. Державність - 4.2%
13. Рівність - 2.8%

Євроінтеграція, права людини, захист громадян та захист від агресора, можливість обирати були згадані одноразово.

Серед нематеріальних цінностей респонденти віддали свою перевагу таким:

1. Сім'я - 5.7%
2. Добробут - 2.8%
3. Єдність - 2.8%
4. Національна ідентичність - 2.8%

Інші нематеріальні цінності, такі як патріотизм, демократія, справедливість, гідність, повага та ін. були згадані одноразово.

4.2% респондентів також не змогли дати відповідь на це питання, ще стільки ж зазначило, що їх цінності не змінилися від початку повномасштабного вторгнення.

Після даного етапу нами також була сформована візуальна матриця цінностей для більш зручного визначення динаміки зміни цінностей.

Рис. 2.6 Матриця цінностей загальнодержавного рівня після початку повномасштабного вторгнення

Спираючись на отриманні данні, можна прослідкувати як за кількісними, так і за якісними змінами. По-перше – значно змінилася кількість як матеріальних так і не матеріальних цінностей. В питанні про цінності у довоєнний період видів матеріальних цінностей було виділено значно більше (на 12 одиниць) ніж під час повномасштабного вторгнення (де різниця лише у 2 одиниці). Проте, як ми бачимо матеріальні цінності все ж таки залишаються домінуючими у матриці молоді.

По друге, як ми бачимо після початку повномасштабного вторгнення із цінностей українців зникло поняття саморозвитку, проте така цінність, як сім'я стала більш розповсюдженою. Добробут громадян залишився у тому ж кількісному значені, що і у довоєнний період, поняття національна ідентичність фактично прийшло на заміну українізації. Можемо припустити, що така зміна сталася внаслідок більшого усвідомлення українцями власної відокремленості від народу країни-агресорки.

Для аналізу ступені впливу цінностей російсько-Українською війни на цінності громадян ми повернулися до результатів, які були отримані у блоку із визначенням загальних цінностей протистояння.

Серед матеріальних цінностей поняття Свобода стало згадуватися частіше (приріст у 2.9%) у порівнянні з довоєнним часом. Також така цінність, як незалежність та суверенітет зросла на 8.6%, . На 7.1% частіше зустрічалися «Мир» та «мирне життя». Власне у цих трьох змінах ми спостерігаємо, як увага людей почала акцентуватися на тому, на що посягає росія у цій війні. Значимість культури та мови також зросла для українців, як і цінність життя. Інші поняття або згадувалися менше ніж у попередньому опитуванні, або не згадувалися взагалі. Проте з'явилися такі цінності, як допомога іншим, допомога ЗСУ та державність України. Серед цінностей, які респонденти раніше виділяли як матеріальні цінності російсько-Української війни, але не додали на цьому етапі, стали такі, як права людини, майбутнє та демократичні права.

У моральних цінностях зміни не такі значні, проте також гідні уваги. Додалися такі поняття, як національна ідентичність та Єдність, що свідчить про те, що після початку повномасштабного вторгнення більше людей стало приділяти увагу своїй національності та власне відносинам у народі загалом. Також слід зазначити, що ми спостерігаємо значне підвищення важливості сім'ї у порівнянні із довоєнним періодом, хоч дане поняття у системі цінностей російсько-Української війни було другорядним. Можемо припустити, що після початку вторгнення більша частина українців прийшли до усвідомлення важливості значення «сім'я», у порівнянні з іншими, адже окрім зростання популярності поняття «сім'я» з матриці цінностей після початку війни зникло поняття саморозвиток. Тобто, локус уваги українців змістився із себе на систему «я-оточуючі». Про це також свідчить поява цінностей «допомога іншим» та «допомога ЗСУ», про які ми згадували раніше. Також треба зазначити, що поняття гідність, патріотизм, історична справедливість,

справедливість у загальному сенсі не з'явилися у матриці цінностей українців після початку війни.

Виходячи з отриманих даних, можна сказати, що події та цінності російсько-Української війни мають суттєвий вплив на систему цінностей українців, зокрема на матеріальні. Адже більшість цінностей, які захищає наша країна у цій війні на думку громадян або піднялися на вищі позиції, або з'явилися у матриці цінностей респондентів у порівнянні із опитуванням стосовно довоєнного часу.

Метою наступного етапу нашого дослідження було порівняти популярність матеріальних та нематеріальних цінностей, перелік яких був сформований на основі наявних і доступних опитувальників М. Рокіча та Ш. Шварца під час дослідження цінностей молоді у період революції гідності із сучасною ситуацією. Тому ми запропонували респондентам обрати, які цінності загальнодержавного рівня для них найважливіші із запропонованих нами. Варто зазначити, що варіанти відповіді зазнали певних змін, зокрема, така цінність, як «Розвиток громадянського суспільства й активна участь в ньому» було замінено на більш популярне та актуальне, виходячи з попередніх результатів нашого дослідження, - «Свобода».

Як зазначає автор сформованого переліку цінностей, він був створений на основі аналізу цінностей, що були оголошені учасниками та дослідниками Євромайдану та співвіднесені з опитувальними шкалами М. Рокіча та Ш. Шварца. У результаті чого отримали перелік із 14 цінностей, які були розділені на матеріальні та нематеріальні. Особистісні поняття цінностей у даному переліку відсутні.

У нашому опитуванні ми отримали такі результати щодо матеріальних цінностей:

1. Мирне життя - 32.9%
2. Подолання корупції та прозорість - 21.4%
3. Свобода - 20%
4. Європейський вектор розвитку держави - 11.4%

5. Права людини та їх підтримка - 8.6%
6. Демократія- 5.7%
7. Робота для блага суспільства - 0%
8. Інше - 0%

Результати дослідження нематеріальних цінностей українців:

1. Чітка свідомо громадянська позиція та можливість її висловити - 30%
2. Право робити власний вибір - 30%
3. Індивідуальна та колективна свобода - 21.4%
4. Патріотизм - 8.6%
5. Гідність - 4.3%
6. Подолання українофобії - 2.9%
7. Інше - 2.9%

Респонденти вважають, що цінності російсько-української війни серед їх ровесників мають таку актуальність:

1. Дуже актуальні - 28.6%
2. Актуальні - 38.6%
3. Важко сказати - 32.9%

Відповідей «не актуальні» та «взагалі не актуальні» не надавалися.

Далі респонденти (включно з десятьма, які одразу перейшли до п'ятого розділу) дали такі відповіді на заключні запитання:

- 52.5% вважає, що його(її) цінності не залежать від впливу оточення.
- медіаконтент має вплив на формування цінностей у 43.8% респондентів.
- найменше впливають на формування цінностей українців заяви ньюзмейкерів та інших медійних персон – усього 21.3% піддаються даному впливу.
- 83.8% вважають, що самостійно вирішують, що для них є цінністю.
- 26.3% людей не замислюються у буденному житті про те, що формує їх цінності.

Загалом, аналізуючи отриманні данні, можна визначити, що російсько-Українська війна має суттєвий вплив на цінності української молоді. Зокрема, це помітно на матеріальних цінностях українців. Також важливо відмітити те, що спираючись на перше відкрите питання нашого дослідження, у молоді переважають саме нематеріальні цінності, адже їх було згадано 183 рази, а матеріальні - лише 92.

І ще один із висновків, до якого ми дійшли – після початку повномасштабного вторгнення для української молоді стали більш важливі цінності сфери «я-інші», на відміну від довоєнного періоду.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Головною метою нашої роботи є саме порівняння цінностей, які були головними для молоді під час революції гідності та тих, які є головними зараз. Тому у цьому розділі будуть представлені данні, які отримали наші колеги у 2021 році, та ті, які ми отримали проводячи дослідження на межі 2023-2024 років.

Таблиця 3.1

Порівняння першочергових цінностей у дослідженні Революції Гідності та російсько-Української війни

Перелік найважливіших цінностей у спадному порядку	Першочергові загальні цінності 2021	Першочергові загальні цінності 2024
Матеріальні	1. Рівність 13.75% 2. Свобода 11.25% 3. Кар'єра 7.5% 4. Благополуччя/добробут 5%	1. Свобода 23.75% 2. Рівність 21.25%
Моральні	1. Сім'я/рідні 40% 2. Любов 38.75% 3. Саморозвиток 22.5% 4. Повага (до себе та інших) 15% 5. Гармонія (усередині себе та зі світом) 12.5%	1. Сім'я 65% 2. Саморозвиток 31.2% 3. Друзі 13.75% 4. Кохання 13.75% 5. Здоров'я 13.75%

Як ми бачимо із даної таблиці, загальнолюдські цінності за 4 роки зазнали певних змін. Поняття свобода стало популярніше на 12.5%, рівність, хоч і стала займати нижчу позицію за свободу, також зросла у популярності

на 7.5%. Також із матеріальних – першочергових цінностей зникли такі поняття, як кар’єра та благополуччя. Проте, варто зазначити, що кар’єра змістилася до графі «матеріальні другорядні», а от благополуччя жодного разу не було згадано респондентами.

Серед нематеріальних цінностей також можемо спостерігати невеликі зміни: Сім’я зросла у популярності на 25%, саморозвиток став актуальнішим за кохання серед українців та зайняв другу по кількості згадувань позицію з приростом 8.7%, така цінність, як «друзі», у порівнянні з 2021 роком, перейшла з другорядних до першочергових цінностей, її приріст склав 6.25%. Поняття «повага» стало менш популярним, частота згадувань знизилася на 6.3%, «гармонія» не була згадана жодного разу у 2024 році, проте «здоров’я» наразі зазначається, як першочергова цінність.

Аналізуючи отримані результати, можемо припустити, що для багатьох респондентів у 2024 році поняття кохання зазнало певного злиття із поняттям сім’я, через що ми і спостерігаємо такі зміни у цих двох цінностях. Розвиток соціальних мереж, на нашу думку актуалізував у респондентів потребу у саморозвитку, у результаті чого спричинив прогрес у частоті згадувань даної цінності. Приріст у Поняттях свобода та рівність, на нашу думку обумовлений політичною ситуацією у країні, адже це одні із тих цінностей, які намагаються забрати загарбники у російсько-Українській війні.

Таблиця 3.2

Порівняння першочергових цінностей Революції Гідності та російсько-Української війни

Перелік найважливіших цінностей у спадному порядку	Першочергові цінності Революції Гідності 2021	Першочергові цінності російсько-Української війни 2024
Матеріальні	1. Свобода 42.5% 2. Подолання корупції 28.75%	1. Свобода 50% 2. Суверенітет та незалежність 36.25%

Продовження таблиці 3.2.

	3. Демократія 20%	3. Культура, традиції та мова 18.75% 4. Територія 18.1% Права людини 12.5%
Моральні	1. Патріотизм 42.5% 2. Гідність 12.5%	1. Гідність 11.25% 2. Національна ідентичність 11.25%

Як і у загальних цінностях, поняття свобода мало певний приріст, а саме 7.5%. Наразі поняття свобода не набуло виключно територіально – політичного значення, як і у попередньому дослідженні, це поняття згадувалося і у контексті свободи від росії (агресора) і в контексті особистісної свободи людей і країни в цілому. На цьому етапі опитування у дослідженні 2024 року не було згадано раніше важливу для українців боротьбу із корупцією, її наразі замінили суверенітет та незалежність, який раніше не був виділений. Це, на нашу думку, також можна пов'язати із тим, що незалежність України - це одне із ключових понять у сучасній війні. Демократичні цінності наразі відійшли на другий план, у порівнянні з 2021 роком, їх популярність знизилася на 12.5%. Дане явище, на нашу думку, можна пов'язати із рівнем, на якому ведеться боротьба. Якщо під час Революції Гідності це був державний (внутрішній) рівень, де учасники фактично відстоювали своє право голосу у державі, то наразі ми говоримо про міждержавне (зовнішнє) протистояння. Права людини під час російсько-Української війни набули більшої цінності (спостерігаємо приріст у 7.5%). Також у нашому дослідженні на матеріальному рівні були виділені такі цінності, як культура, традиції та мова та територіальні цінності.

У нематеріальних цінностях спостерігаємо такі зміни: поняття патріотизм замінилося на національну ідентичність. Виходячи з відповідей, які давали респонденти, це можна пояснити більшою зацікавленістю українців у власній національній відокремленості, ніж у попередні роки.

Поняття гідність, хоч і зменшило свою популярність, все ще займає лідируючу позицію.

Також можна помітити, що українці у російсько-Українській війні виділяють більше матеріальні, ніж моральні цінності.

Варто зазначити, що наступний етап опитування має різну кількість респондентів, це обумовлено тим, що у опитуванні 2021 року лише 75% опитаних зазначили, що події революції гідності вплинули на їх систему цінностей, у 2024 році події російсько-Української війни вплинули вже на 87.5% респондентів.

Таблиця 3.3

Порівняння першочергових цінностей до початку Революції Гідності та російсько-Української війни

Перелік найважливіших цінностей у спадному порядку	Першочергові цінності загальнодержавного рівня до Революції Гідності 2021	Першочергові цінності загальнодержавного рівня до початку повномасштабного вторгнення
Матеріальні	1. Мир 10% 2. Мілітаризм 6.6%	1. Свобода 24.2% 2. Боротьба із корупцією 8.5%
Нематеріальні	1. Любов 6.25% 2. Повага 5%	1. Саморозвиток 5.7% 2. Сім'я 4.2%

Як ми бачимо, «свобода» у 2024 році продовжує займати перші позиції, її приріст на цьому етапі склав 19.2%. У результатах наших колег не зазначено таку цінність як «Боротьба із корупцією», яка у нашому опитуванні зазначена другою за актуальністю. Проте, у нашому опитуванні не зазначено такої цінності як «мілітаризм». На нашу думку, у 2021 році мілітаризм був згаданий через початок вторгнення російських загарбників в Україну, яке по часу приблизно збігається із подіями революції гідності, тому респонденти

зазначали мілітаризм як цінність за для захисту країни. Це твердження також підтверджується коментарем Авторки у дослідженні цінностей Революції Гідності: « на нашу думку, саме від цього (психологічним сприйняттям кожною людиною війни) такі уявлення про мир і необхідність сильної армії як про першочергові цінності.».

Найпопулярнішою серед моральних цінностей у нашому опитуванні став саморозвиток. У опитуванні 2021 року першість мала любов. Також спостерігаємо цікаву відмінність: у наш час актуальність має сім'я (проте відсутня згадка кохання, що ще раз підтверджує наше припущення щодо заміни поняття), а у опитуванні 2021 року має популярність повага, яка у нашому опитуванні не згадувалась.

Також цікавим є той факт, що за результатами колег 19 людей не мали чітко сформованих цінностей загальнодержавного рівня до подій Революції гідності. У нашому ж опитуванні, таких відповідей лише 7. Якщо у попередньому дослідженні зазначалося, що респонденти які не змогли визначитися це переважно особи 18-19 років, то наразі ми не спостерігаємо залежності віку та наданої відповіді, що може свідчити про значне дорослішання української молоді. Також звертаємо увагу, що в обох результатах, не дивлячись на акцентування на загальнодержавному рівні, більшість цінностей носять особистісний характер.

Таблиця 3.4

Порівняння першочергових цінностей після початку Революції Гідності та російсько-Української війни

Перелік найважливіших цінностей у спадному порядку	Першочергові цінності загальнодержавного рівня після початку Революції Гідності 2021	Першочергові цінності загальнодержавного рівня після початку повномасштабного вторгнення
Матеріальні	1. Демократія 20% 2. Мирне життя 20% 3. Свобода 13.3%	1. Свобода 27.1% 2. Незалежність та суверенітет 12.8%

Продовження таблиці 3.4.

	4. Прозорість та протидія корупції 11.6% 5. Права людини 10.6% 6. Європейський розвиток держави 8.3% Розвиток громадянського суспільства 6.6%	3. Мирне життя 12.8%
Нематеріальні	1. Патріотизм 20% 2. Толерантність 20% 3. Подолання українофобії 8.3% 4. Гідність 6.6%	1. Сім'я 5.7%

На цьому етапі опитування можемо спостерігати, що у 2021 році було значно більше варіантів як матеріальних так і нематеріальних цінностей. Більшість респондентів у 2024 році згадали «свобода», як і у попередніх етапах дослідження. Вона мала приріст у 13.8% у порівнянні з 2021 роком. Незалежність та суверенітет, які мають 8.3% популярності серед респондентів у дослідженні наших колег зросли до 12.8%. Поняття «Мирне життя» знизилось у популярності на 7.8%. Решта першочергових матеріальних цінностей, відділених нашими колегами у результатах 2021 року, не зустрічалася або зустрічалися поодинокими згадками.

Щодо першочергових нематеріальних, також спостерігаємо суттєву розбіжність у головних цінностях. Якщо у нашому дослідженні респонденти продовжують виділяти сім'ю, як головну цінність, то у попередньому дослідженні значну популярність мали цінності, які раніше згадувалися як загальні цінності революції гідності.

ВИСНОВКИ

Дослідження еволюції системи цінностей української молоді привело нас до висновку, що події, які відбуваються в країні частково чи повністю впливають на цінності її громадян. Спираючись на те, що за результатами нашого опитування та результатами опитування наших колег у 2020-2021 році заміна відбувалася не повністю, то ми робимо висновок, що для більшості громадян події у середині країни є причиною змін у системі цінностей як особистих, так і загальнодержавного рівня.

Військова агресія росії проти України спровокувала у українців актуалізацію таких цінностей як «сім'я», «свобода», «незалежність та суверенітет», «національна ідентичність». Події революції гідності також мали вплив на таку цінність як «сім'я», але у контексті загальнодержавних цінностей респонденти приділяли більшу увагу патріотизму, мирному життю і також свободі.

Також цікавим є факт заміни у системі цінностей періоду революції гідності та нашого часу поняття «кохання» на поняття «сім'я». Визначення причин, а також підтвердження даної гіпотези може бути вектором подальших досліджень.

У порівнянні з 2021 роком спостерігається значне ментальне дорослішання молоді, це підтверджується тим фактом що у порівнянні з 2021 роком значно більше респондентів мали точне суб'єктивне визначення поняття «цінності» та чітко виділяли власні цінності усіх рівнів.

Певні складності під час дослідження виникали у нас внаслідок різноманітності поняття «цінність». Респонденти зазнали труднощів під час відповіді на питання «які цінності ви виділяєте в російсько-Українській війні?». Згідно глосарію Всеукраїнської психодіагностичної асоціації цінності - це переконання та ідеї про те, яким чином все в житті має відбуватись. Цінності надихають людину таким чином, що вона прагне

отримати або досягти їх реалізації. Кожна людина вважає власні цінності важливішими, ніж цінності інших. Проте деякі респонденти сприймали визначення цінності у цьому питанні у контексті « які позитивні риси має війна», яку «цінність» вона несе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Янкіна А. Поняття цінності в філософському знанні. URL: http://82.207.112.221/dudchenko/111-120/fulltext/knp112/knp112_116-119.pdf
2. Орбан-Лембрик Л. Особистість у контексті соціально-психологічної парадигми. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні* / За ред. С. Максименка, В. Циби, Ю. Шайгородського та ін. Київ: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 378–392.
3. Виноградов О. Г., Келлер В. В. Зв'язки ціннісних пріоритетів з уявленнями українців про ідеальний час настання подій сімейного життя. *Український Психологічний Журнал*. 2021. С. 72-88.
4. Черниш Н. Й. Соціологія молоді. Соціологія: підручник / За ред. В. Пічі. Львів, 2007
5. Бійчук Г.Л. Формування українського національного характеру старшокласників у процесі вивчення літератури. Київ, 2003. 23с.
6. Завгородня О.В. Формування ціннісних орієнтацій людини: історико-культурні чинники. *Матеріали III міжнародної науково-практичної інтернет-конференція "Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки"*. Секція 4. Київ 2016.
7. Березянська А., Матяж С. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія : Соціологія. 2013. 27-30с.
8. Оборотов Ю., Горобець К. Аксіосфера держави. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т 2. Філософія права. С. 21–24.

9. Ворончук І. Родина в XVI–XVII ст.: брати у внутрішніх взаємостосунках (за матеріалами Волині). *Україна і Велике князівство Литовське в XIV-XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі* : тези доповідей V Міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 50–54.
10. Schwartz S. H., Ciecuch J. Chapter 8 Values. *The ITC International Handbook of Testing and Assessment*. Oxford university press, 2016. P. 106-119.
11. Домановський А. Періодизація історії України. URL:<https://bit.ly/3byTJ85> (дата звернення: 25.04.2024).
12. Сас П. М.. Запорозьких козаків система цінностей. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3 : Е — Й. 672 с.
13. Тищик Б. Історія держави і права України : академічний курс : підручник / проф. Б. Тищик, проф. І. Бойко. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ : Ін Юре, 2015. 807 с.
14. . Холоднюк С. Розуміння соціально-правової цінності людини у період Київської Русі. *Публічне право*. 2017. № 2. С. 283-290. URL: <https://bit.ly/3eQDzJq> (дата звернення: 25.04.2024).
15. Жовтобрюх М. Ідеї гуманізму в українському праві Київської Русі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 10. С. 151-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2000_10_31 (дата звернення: 25.04.2024).
16. Фурманюк М. Політичні цінності у форматі державної ідеології як стратегії розвитку сучасного українського суспільства. *Наукові записки : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса*. 2010. Вип. № 5 (49). С. 269 – 277.
17. Оксамитна С., Виноградов О., Малиш Л., Марценюк Т. Молодь України: від освіти до праці. Київ: ВПц НаУКМА, 2010. 202 с.
18. Шайгородський Ю. Проблема цінностей у контексті сучасності. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/publcontent.php3?y=1&p=26>

19. Губко Т. Психологія українського народу : наук. дослідж. В 4-х кн., Кн. 1 : Психологічний склад праукраїнської народності, 2003. 504 с.

20. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах / Авт. колектив : М. І. Михальченко (керівник) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 336 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ АНКЕТИ

Розділ 1 з 5

Дослідження цінностей молоді

Вітаю!

Даний опитувальник призначений для виявлення основних ціннісних орієнтацій.

опитувальник містить запитання, які вже мають варіанти відповіді а також ті, де Вам треба вписати власну думку.

Прохання заповнювати анкету виключно із власного бажання, у спокійній обстановці, не поспішаючи. Опитувальник не має обмежень у часі, тож Ви можете заповнювати його стільки, скільки вважаєте за потрібне.

Ваша участь та думка надзвичайно важлива для нас!

1. Вкажи свою стать

Жіноча

Чоловіча

Інше

2. Вкажи свій вік

Розділ 2 з 5

Інструкція

Будь ласка, уважно прочитайте інструкцію.

Зараз Вам запропоновано пройти опитувальник, для дослідження впливу російсько-Української війни на формування цінностей молоді. Будь ласка, відповідайте на кожне питання щиро, спираючись на власні почуття у даний момент. Не поспішайте, оберіть зручний час та місце для проходження опитувальника. В анкеті немає правильних чи неправильних відповідей, адже нам важливо дізнатися Вашу особисту думку. Будь ласка, підтвердіть, що будете давати достовірну та правдиву інформацію:

Чи погоджуєтесь ви давати чесні відповіді під час проходження опитувальника?

Так, я погоджуюся

Розділ 3 з 5

Загальні уявлення про цінності

1. Дайте, будь ласка, власне визначення поняттю "цінності"

2. Цінності посідають важливе місце у моєму житті..

Погоджуюсь

Не погоджуюсь

**3. Назвіть, будь ласка, які цінності для Вас є найважливішими?
наприклад: сім'я, саморозвиток, рівність людей.**

4. Як Ви вважаєте, чи Впливають на формування цінностей людей процеси, що відбуваються всередині країни? (війна, карантин, революції і т.д.)

Так, впливають

Ні, не впливають

5. Чи впливають (впливали б) перелічені вище події (війна, карантин, революції і т.д.) на особисто Ваші цінності?

Абсолютно так

Скоріше, так

Важко сказати

Скоріше, ні

Абсолютно ні

6. Назвіть, будь ласка, які цінності захищає український народ у російсько-Українській війні

7. Як ви вважаєте, чи мають вплив цінності які захищають українці в російсько-Українській війні на особисто ваші цінності?

Абсолютно так

Скоріше, так

Важко сказати

Скоріше, ні

Абсолютно ні

Після розділу 3 форма адаптується – переходить або на 4-й, або на 5-й розділ

Розділ 4 з 5 (Якщо відповіли абсолютно так чи скоріше, так)

Вплив цінностей російсько-Української війни на формування Вашої матриці цінностей

1. Наскільки сильним Ви вважаєте вплив цінностей російсько-Української війни на Вашу систему цінностей? По шкалі від 1 до 5, де 1 - слабкий, а 5 - дуже сильний

1

2

3

4

5

2. Чи слідкуєте Ви за подіями російсько-Української війни?

Так, особисто беру/брав(ла) участь

Так, слідкую у медіа, та соц. мережах

Ні

3. Наскільки Ви розділяєте ідеї, які захищає Україна у війні? По шкалі від 1 до 5, де 1 - зовсім не розділяю, а 5 - абсолютно розділяю

1

2

3

4

5

4. Що для Вас є головною цінністю російсько-Української війни?

5. Які цінності загальнодержавного рівня були для Вас в пріоритеті до початку повномасштабного вторгнення?

6. Які цінності загальнодержавного рівня стали для Вас в пріоритеті після початку повномасштабного вторгнення?

7. Які матеріальні цінності для вас є найважливішими? (матеріальні)

Європейський вектор розвитку держави

Свобода

Демократія

Робота для блага суспільства (волонтерство)

Мирне життя

Подолання корупції та прозорість

Права людини, їх підтримка

Інше...

8. Які нематеріальні цінності для вас є найважливішими?

Чітка, свідома громадянська позиція (й можливість її висловити)

Патріотизм

Індивідуальна та колективна свобода

Право робити власний вибір

Гідність

Взаємодовіра

Подолання українофобії

Інше...

9. На Вашу думку, наскільки актуальні серед Ваших ровесників цінності російсько-Української війни? По шкалі від 1 до 5 де 1 - взагалі не актуальні, 5 - дуже актуальні

1

2

3

4

5

Розділ 5 з 5

Що формує Ваші цінності?

1. Мої цінності формуються під мого впливом оточення

Так

Ні

2. Мої цінності формуються під впливом медіаконтенту, який я споживаю (кіно, телебачення, інтернет, блоги, відеоігри тощо)

Так

Ні

3. Мої цінності формуються під впливом заяв або зразка ньюзмейкерів (політиків, відомих осіб тощо)

Так

Ні

4. Я сам вирішую для себе, що для мене є цінністю, а що - ні. Ніхто не зчиняє впливу на мою систему цінностей

Так

Ні

5. Я не замислююся про те, що саме формує мої цінності

Так

Ні